

LBRIS

We know
books

VIAȚA MEA

CHARLES
CHAPLIN

Traducere din limba engleză și note de
MONICA ANDRONESCU

Ediția a II-a

NEMIRA

PRELUDIU

Înainte ca Podul Westminster să fie dat în folosință, Kennington Road era doar o potecută. După anul 1750, s-a construit un drum nou de la capătul podului, o legătură directă cu Brighton. În consecință, Kennington Road, unde mi-am petrecut cea mai mare parte din copilărie, se lăuda cu vreo câteva clădiri cu arhitecturi deosebite, cu balcoane din grilaj de fier, de la care locatarii îl puteau vedea odată pe regele George al IV-lea trecând cu trăsura pe drumul spre Brighton.

Spre jumătatea secolului al XIX-lea, majoritatea caselor au fost transformate în pensiuni și apartamente. Totuși, câteva au rămas intacte, fiind ocupate de doctori, negustori de succes și staruri de vodevil. Duminica dimineața, pe Kennington Road putea fi văzut un căluț rapid în fața unei clădiri, gata să ducă vreun actor de vodevil într-o cursă de vreo șaisprezece kilometri, până la Norwood sau Merton, la întoarcere oprind pe la diverse puburi de pe Kennington Road – White Horse, Horns și Tankard.

Eram un puști de doisprezece ani, stăteam adesea în față la Tankard și mă uitam la domnii aștia iluștri cum descălecau și intrau în crâșmă,

unde toată elita vodevilurilor își dădea întâlnire, așa cum aveau obiceiul să facă duminica – se opreau acolo să mai ia „una mică“, înainte să ajungă acasă pentru masa de prânz. Ce bine arătau în costumele lor cadrilate, cu meloane gri, cu inele și cu acele lor de cravată din diamante sclipitoare! Duminica, pubul se închidea la ora două după-amiază și ieșeau cu toții afară și mai stăteau puțin la palavre, înainte să se despartă și să-și ia la revedere. Eu mă holbam fascinat și amuzat, pentru că unii dintre ei se îmbățosau cu un aer ridicol.

Când pleca ultimul, era ca și cum ar fi intrat soarele în nori... Iar eu trebuia să mă întorc în zona cu case vechi, părăsite, din spatele lui Kennington Road, la Pownall Terrace numărul 3, și să urc scările șubrede spre mansarda noastră micuță. Casa era deprimantă, iar aerul era îmbâcsit de zoaie și de haine vechi. În duminica aceea, Mama stătea și se uita pe fereastră. S-a întors și a zâmbit vag. Încăperea era înăbușitoare, n-avea mai mult de vreo doisprezece metri pătrați, dar părea chiar mai mică, iar tavanul înclinat părea și mai jos. Masa de lângă perete era plină cu farfurii murdare și cești de cafea. În colț, înghesuit lângă perete, un pat de fier pe care Mama îl vopsise alb. Între pat și fereastră era un grătar mic, iar la capătul patului, un fotoliu vechi, desfăcut și transformat în pat, în care dormea fratele meu, Sydney. Dar acum Sydney era plecat departe, pe mare.

Camera era și mai deprimantă în duminica aceea de care vorbesc, pentru că Mama n-avusese chef să facă puțină curățenie. De obicei avea grijă să fie curat, căci era o femeie luminoasă, veselă și încă tânără, nu împlinise nici 37 de ani, și putea face mansarda aia amărâtă să strălucească și să pară plăcută și confortabilă. Mai ales într-o dimineață de duminică rece, de iarnă, când îmi aducea micul dejun în pat, iar eu mă trezeam într-o cămăruță curată, în care ardea focul, și

vedeam ceainicul aburind pe plită și pește afumat pe grătar, ca să stea cald, în timp ce ea prăjea pâinea. Prezența veselă a Mamei, curățenia din cameră, sunetul moale al apei care fierbea în ceainicul nostru de lut, în timp ce eu îmi citeam revista de benzi desenate, erau plăcerile unei dimineți senine de duminică.

Dar în duminica aceea ea stătea apatică și se uita pe geam. În ultimele trei zile așa stătuse, la fereastră, ciudat de liniștită și de preocupată. Știam că e îngrijorată. Sydney era plecat pe mare și nu mai aveam nicio veste de la el de două luni, iar mașina de cusut pe care o închiriasse și cu care se chinase să ne întrețină pe noi i-o luaseră înapoi, pentru că nu achitase ratele la timp (o procedură frecventă). Iar lecțiile mele de dans, pentru care câștigam cinci șilingi pe săptămână, se sistaseră și ele pe neașteptate.

Eu nu eram tocmai conștient de criză, pentru că oricum trăiam într-o criză permanentă. Pe-atunci eram copil și tratam problemele cu un fel de nepăsare grațioasă. De obicei alergam acasă la Mama după școală, îmi făceam micile îndatoriri, aruncam zoaiele și aduceam apă curată, apoi mă grăbeam să ajung la McCarthy și să-mi petrec seara acolo – aș fi făcut orice ca să evadesc din mansarda noastră deprimantă.

Cei din familia McCarthy erau niște prieteni mai vechi de-ai Mamei, pe care-i cunoscuse pe vremea în care jucase în vodeviluri. Locuiau într-un apartament confortabil din cea mai frumoasă zonă de pe Kennington Road și erau destul de înstăriți după standardele noastre. Aveau un fiu, Wally, cu care mă jucam până se însera și pe urmă eram invariabil invitat să rămân la ceai. Și, cum mă întindeam mereu până târziu, am luat de multe ori masa acolo... Câteodată doamna McCarthy se mai interesa de Mama, de ce n-a mai văzut-o de atâta timp. Iar eu

încropeam niște scuze, pentru că, după ce începuse să aibă probleme, Mama nu se mai vedea decât foarte rar cu prietenii ei din teatru.

Sigur că erau momente când rămâneam acasă, iar ea făcea ceai și prăjea pâine în zeamă de vită, pe care o savuram, apoi o oră îmi citea, căci citea minunat, iar eu descopeream plăcerea extraordinară a companiei ei și-mi dădeam seama că e mai plăcut să stau acasă decât să mă duc la familia McCarthy.

Și de data asta, când am intrat în cameră, s-a întors și s-a uitat la mine cu reproș. Am rămas șocat când am văzut-o. Era slabă și trasă la față, iar în ochi i se vedea suferința. O tristețe de nespus m-a copleșit în clipa aia și m-am simțit sfâșiat între nevoia de a n-o lăsa singură și dorința de a fugi de toată nefericirea aia. S-a uitat la mine apatică. „De ce nu dai o fugă până la familia McCarthy?” mi-a spus.

Era cât pe ce să izbucnesc în plâns. „Pentru că vreau să stau cu tine.”

S-a întors, uitându-se în gol pe fereastră. „Mai bine du-te pe la McCarthy și ia cina la ei – aici nu e nimic pentru tine.”

Am simțit un reproș în vocea ei, dar am încercat să mă fac că nu-l aud. „Mă duc, dacă asta vrei”, am zis încet.

Ea a zâmbit trist și m-a mângâiat pe cap. „Da, da, sigur, du-te la ei!” Deși am rugat-o să mă lase să stau, a insistat să plec. Așa că am ieșit cu un sentiment de vinovăție, lăsând-o singură în mansarda aia mizerabilă, fără să-mi dau seama că în zilele următoare avea s-o aștepte o soartă teribilă.

UNU

M-am născut pe 16 aprilie 1889, la ora opt seara, în East Lane, Walworth. La puțin timp după asta ne-am mutat în West Square, pe St George Road, Lambeth. Din poveștile Mamei, lumea în care trăiam era una fericită. Condițiile noastre materiale ne asigurau un confort modest. Aveam o locuință cu trei camere mobilate cu gust. Una dintre primele mele amintiri este cum, înainte să plece la teatru, în fiecare seară, Mama ne așeza pe mine și pe Sydney în pat și ne lăsa în grija unei menajere. În lumea mea de copil de trei ani și jumătate, totul era posibil. Dacă Sydney, care era cu patru ani mai mare decât mine, putea să facă tot felul de trucuri magice, putea să înghită o monedă și să o facă apoi să apară din creștetul capului, la fel făceam și eu. Așa că am înghițit o monedă de juma' de penny, iar Mama a trebuit să cheme un doctor.

Seară de seară, după ce se întorcea de la teatru, avea obiceiul să lase tot felul de delicatese pe masă pentru Sydney și pentru mine, ca să le găsim dimineța – o felie de tort napolitan sau

bomboane –, înțelegerea fiind să nu facem niciun zgomot când ne trezim, pentru că ea dormea până mai târziu.

Mama era subretă pe o scenă de varietăți, o *mignonne* la cei aproape treizeci de ani ai ei, cu un corp frumos, cu ochi de un albastru-violet și un păr șaten-deschis, atât de lung, că putea să se așeze pe el. Deși nu era o mare frumusețe, nouă ni se părea o apariție mirifică. Cei care au cunoscut-o aveau să-mi spună mai târziu, peste ani, că era elegantă, delicată și atrăgătoare și că avea un farmec irezistibil. Era mândră să ne îmbrace frumos pentru plimbările de duminică – pe Sydney în costum Eton, cu pantaloni lungi, iar pe mine într-un costumaș din catifea albastră, cu mănuși tot albastre, asortate. Erau adevărate ocazii pentru mici răfufniri de îngâmfare aceste plimbări pe Kennington Road.

Londra era liniștită în zilele acelea. Ritmul era liniștit. Chiar și tramvaiele trase de cai, care traversau podul Westminster, mergeau liniștit și se întorceau calm pe bancul rotativ de la capătul liniei de lângă pod. În zilele prospere ale Mamei, noi locuiam pe Westminster Bridge Road. Atmosfera era veselă și prietenoasă, erau magazine atrăgătoare, restaurante și săli de concerte. Taraba de fructe de la colț, din fața podului, era o galaxie de culori, cu piramidele ei frumos aranjate de portocale, mere, pere și banane de afară, contrastând cu griul solemn al clădirii Parlamentului, aflată de partea cealaltă a râului.

Așa era Londra copilăriei mele, Londra toanelor și a dimineților mele: îmi amintesc Lambeth în zilele de primăvară; îmi amintesc lucruri și incidente mărunte; îmi amintesc o călătorie cu Mama, sus, în vehiculul tras de cai, încercând să atingem tufe de liliac pe lângă care treceam – îmi amintesc

nenumeratele bilete de transport colorate, portocalii, albastre, roz și verzi, care se împrăștiu pe trotuar când se opreau tramvaiele –, îmi amintesc de florăresele rubiconde de la colțul Podului Westminster făcând vesele *boutonnières*¹ cu degetele lor îndemânate, manevrând brocartul și feriga tremurătoare. Îmi amintesc mirosul umed de la trandafirii proaspăt stropiți, care îmi transmiteau un aer vag de tristețe – de duminicile melancolice și de părinții cu chipuri palide și de copiii lor, care aveau cu ei mori de vânt de jucărie și baloane colorate, de-a lungul Podului Westminster. Îmi amintesc vasele de transport peste Tamisa coborând încet hornurile când alunecau pe sub pod. Din astfel de lucruri mărunte cred că s-a născut sufletul meu.

Apoi, și obiectele din camera noastră de zi mi-au influențat simțurile: tabloul Mamei, în mărime naturală, cu Nell Gwyn², care nu-mi plăcea deloc. Sticlele cu gât lung de pe bufet, care mă deprimeau, și cutiuța muzicală rotundă, cu suprafața ei emailată, pe care erau pictați niște îngerași pe nori, care-mi plăceau și mă bulversau. În schimb, îmi iubeam scăunelul de jucărie, de șase penny, cumpărat de la țigani, pentru că îmi dădea un neobișnuit simț al posesiunii.

Îmi amintesc momente extraordinare: o vizită la Royal Aquarium³, unde am văzut împreună cu Mama numere de circ

¹ „Cocarde“ (în lb. franceză, în original).

² Eleanor „Nell“ Gwyn (1650–1687) a fost multă vreme metresa regelui Carol al II-lea al Angliei, Scoției și Irlandei.

³ Sală mare, aflată la colțul cu Victoria Street, vizavi de Westminster Abbey, unde aveau loc spectacole extraordinare și numere de circ [clădirea, deschisă în 1876, a fost demolată în 1903 (n. tr.)] (n. a.).

și magie, unde am văzut-o pe „Ea”, capul unei femei zâmbind dintre flăcări, cutia norocoasă la șase penny, Mama ridicându-mă pe un butoi mare de rumeguș, să-mi aleg un pachet-surpriză, în care erau un fluier de zahăr candel, care nu scotea niciun sunet, și o broșă rubinie, de jucărie. Apoi, o vizită la sala de concerte Canterbury, stând într-un fotoliu somptuos, roșu și ascultându-l pe Tata cântând...

Acum e noapte, iar eu sunt înfășurat bine într-o pătură groasă de călătorie, sus, într-o trăsură cu patru cai, mergând cu Mama și prietenii ei de la teatru, alintat de veselia și de râsetele lor, în timp ce trompetistul nostru trâmbițează cât poate de tare, ca să ne facem auziți pe Kennington Road, în zdrăngănitul atelajului și în zgomotul de copite al cailor.

Apoi ceva s-a întâmplat! Se poate să fi trecut o lună sau doar câteva zile – brusc, mi-am dat seama că ceva nu mai era în regulă cu Mama și cu lumea de afară. Era plecată toată dimineața cu o prietenă și se întorcea acasă foarte tulburată. Eu mă jucam undeva, pe jos, pe podea, și am devenit dintr-odată conștient de agitația intensă de deasupra mea, ca și cum aș fi auzit zgomotele de pe fundul unei fântâni. Exclamații furioase, lacrimi, Mama repeta întruna numele Armstrong – Armstrong a spus asta, Armstrong a spus aia, Armstrong a fost o brută! Agitația ei era ciudată și foarte puternică, așa că am început să plâng atât de tare, încât a fost nevoită să mă ia în brațe și să mă mângâie. Peste câțiva ani aveam să descopăr ce se întâmplase în după-amiaza aceea. Se întorsese de la tribunal, unde avusese loc procesul în care ea îl dăduse în judecată pe Tata, pentru că

nu le oferea niciun fel de sprijin material copiilor, iar cazul nu se rezolvase în favoarea ei. Armstrong era avocatul tatălui meu.

Prea puțin am fost conștient de existența unui tată și nu-mi amintesc să fi locuit cu noi. Și el era actor de vodevil, un bărbat tăcut și melancolic, cu ochi întunecați. Mama spunea că seamănă cu Napoleon. Avea voce de bariton și era considerat un artist foarte bun. Chiar de pe-atunci câștiga considerabila sumă de patruzeci de lire pe săptămână. Problema era că bea prea mult, iar Mama spunea că asta a și fost motivul pentru care s-au despărțit.

Pentru un actor de vodevil era destul de greu pe-atunci să nu bea, pentru că alcoolul se vindea în teatre și, după un act, era de așteptat să te duci la barul teatrului și să bei cu clienții. Multe teatre făceau profit mai mare din vânzările de la bar decât din biletele vândute, iar o mulțime de staruri de pe scenă erau plătite bine nu numai pentru talentul lor, ci și fiindcă își cheltuiau mai toți banii la barul teatrului. Mulți artiști au fost distruși de băutură – tatăl meu a fost unul dintre ei. A murit într-o comă alcoolică la 37 de ani.

Mama povestea despre el cu umor și cu tristețe. Devenea violent când bea, iar în timpul unui asemenea acces de furie ea a fugit la Brighton împreună cu niște prieteni, iar ca răspuns la telegrama lui înnebunită: „Ce naiba vrei să faci? Răspunde imediat!”, i-a telegrafiat înapoi: „Baluri, petreceri și picnicuri, dragule!”

Mama a fost fiica cea mare într-o familie cu două fete. Tatăl ei, Charles Hill, un cizmar irlandez, venise din County Cork, din Irlanda. Avea obraji rozalii, părul alb, zburlit și o barbă ca a lui Carlyle în portretul lui Whistler. Era adus de spate din cauza

unei gute căpătate, spunea el, din cauză că fusese nevoit să doarmă pe câmpuri umede, unde se ascundea de poliție în timpul insurjecției naționaliste. Se stabilise apoi la Londra, unde-și deschisese un mic atelier de reparat încălțăminte, în East Lane, Walworth.

Bunica era pe jumătate țigancă. În familia noastră, asta era scheletul din dulap. Oricum, bunica se fălea că familia ei plătise mereu un fel de rentă funciară. Numele ei de fată a fost Smith. Mi-o amintesc ca pe o doamnă în vârstă, luminoasă și micuță de statură, care mă întâmpina întotdeauna cu entuziasm și făcea eforturi să vorbească pe limba copiilor. A murit înainte ca eu să împlinesc șase ani. Era despărțită de bunicul, dar motivul nu l-au zis niciodată. Însă, după spusele mătușii Kate, ar fi fost vorba despre un triumphi amoros – bunicul ar fi surprins-o împreună cu un amant.

Să măsoari nivelul de moralitate al familiei noastre după standarde obișnuite ar fi la fel de greșit ca a pune un termometru într-o oală cu apă fierbinte. Cu astfel de atribute genetice, cele două fete drăguțe ale pantofarului au plecat destul de repede de-acasă și au început să graviteze în jurul scenei.

Mătușa Kate, sora mai mică a Mamei, a fost subretă. Știm însă destul de puține despre ea, pentru că intra și ieșea din viațile noastre sporadic. Era frumușică și temperamentală și niciodată nu s-a înțeles prea bine cu Mama. Vizitele ei ocazionale se terminau de obicei brusc, cu o ceartă iscată de ceva ce spusese sau făcuse Mama. La optsprezece ani, Mama a fugit în Africa împreună cu un bărbat între două vârste. Povestea adesea despre viața pe care o dusesese acolo: trăise în lux, printre plantații, servitori și cai la scară.

Pe la optsprezece ani, l-a născut pe fratele meu, Sydney. Mi s-a spus că era fiul unui lord și că, atunci când va împlini douăzeci și unu de ani, va moșteni o avere de două mii de lire, informație care mă bucura și mă irita în același timp.

Mama n-a stat mult în Africa, s-a întors în Anglia și s-a căsătorit cu tatăl meu. Nu știu ce anume a pus capăt episodului african, dar în perioadele noastre de sărăcie extremă îi reproșam că a dat cu piciorul la așa o viață minunată. Ea râdea și zicea că fusese prea tânără ca să fie precaută sau înțeleaptă.

Ce sentimente avea pentru Tata n-am știut niciodată, dar când vorbea despre el, vorbea fără amărăciune, ceea ce mă face să bănuiesc că era prea obiectivă ca să fie foarte îndrăgostită de el. Uneori îi făcea un portret destul de înțelegător, iar alteori pomenea de bețiile și de violența lui. În anii din urmă, când era supărată pe mine, îmi spunea cu tristețe: „O să sfârșești într-un șanț, la fel ca taică-tău!“

Îl cunoscuse pe Tata dinainte să plece în Africa. Fuseseră iubiți și jucaseră împreună în aceeași melodramă numită *Shamus O'Brien*. La șaisprezece ani, ea juca rolul principal. Într-un turneu l-a cunoscut pe lordul între două vârste și a fugit cu el în Africa. Pe urmă, când s-a întors în Anglia, Tata a reînnotat itele vechii lor legături și s-au căsătorit. Eu m-am născut trei ani mai târziu.

Ce alte lucruri, în afară de alcool, au contribuit la ruptura lor nu știu, dar cert este că, la un an după nașterea mea, părinții mei s-au despărțit. Mama n-a cerut pensie alimentară. Fiind o vedetă, câștigând 25 de lire pe săptămână, putea să se întrețină pe ea și pe copiii ei. Numai când